

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Justis- og beredskapsministeren

Stortinget - Justiskomiteen
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref.

Vår ref.
22/1859 - HMK

Dato
04.04.2022

Dokument 8 : 133 S (2021-2022) - Representantforslag om styrking av ofres stilling

Jeg viser til brev fra Stortingets justiskomiteé av 22. mars 2022, der det bes om min vurdering av representantforslag 8:133 S (2021-2022) om styrking av ofres stilling. Representantene Foss, Stensland, Frølich, Pettersen, Kristiansen, Kapur og Bruflot foreslår gjennomføring av et regelverksarbeid om kriminalomsorgens varsling av fornærmede og etterlatte, innføring av ordning med elektronisk kontroll ved brudd på besøksforbud og endring av vilkårene for evigvarende kontaktforbud.

Det er viktige problemstillinger representantene reiser. En av statens viktigste oppgaver er å beskytte sine innbyggere. Arbeidet mot vold og overgrep er en prioritert oppgave for regjeringen. Vi vil arbeide for at kriminalitet ikke skjer og at den enkelte er sikret trygghet, god rettssikkerhet og tilgjengelige tjenester i hele landet. Hensynet til utsattes behov og rettigheter skal stå sentralt i utarbeidelsen av lover, regler og tiltak.

Med dette som utgangspunkt har jeg følgende kommentarer til punktene i representantforslaget:

- 1. Stortinget ber regjeringen gjennomføre et regelverksarbeid om varsling fra kriminalomsorgen der hensyn til fornærmede og etterlatte vektlegges sterkere enn det som ligger i dagens regler.*

Kriminalomsorgen har allerede i dag et visst ansvar for å gi fornærmede og etterlatte informasjon om straffegjennomføringen. Det følger av straffegjennomføringsloven at kriminalomsorgen i noen tilfeller skal varsle fornærmede eller etterlatte om tidspunktet

for endringer i situasjonen for en domfelt som gjennomfører straff. Nærmere bestemt gjelder dette varsel om tidspunktet for overføring til straffegjennomføring utenfor fengsel, for frigang, for permisjon eller straffavbrudd, og for prøveløslatelse fra fengsel eller forvaring. I tillegg skal kriminalomsorgen i noen tilfeller varsle fornærmede eller etterlatte om at en domfelt unndrar seg straffegjennomføringen. Regelverket er i stor grad utformet slik at varsling skal skje «[d]ersom det er av betydning for fornærmede i straffesaken eller dennes etterlatte å få kjennskap til tidspunktet». Utformingen innebærer at kriminalomsorgen på skjønnsmessig grunnlag skal vurdere hvilke behov fornærmede og etterlatte må antas å ha for å kunne forberede seg på at domfelte kan påtreffes utenfor fengsel. Regelverket legger ikke opp til at kriminalomsorgen på forhånd skal innhente en uttalelse fra fornærmede eller etterlatte, hverken om den endringen for domfelte som besluttes, eller om disse har behov for, eller ønsker, å bli varslet.

Enkelte interesseorganisasjoner har fremhevet det som urimelig at kriminalomsorgen skal foreta en skjønnsmessig vurdering av behovet for fornærmede til å motta varsling, uten å innhente uttalelse fra dem. Også Kriminalomsorgsdirektoratet har tatt opp at regelverket om varsling til fornærmede eller etterlatte bør endres. For det første bør regelverket etter direktoratets vurderinger gi uttrykk for at det alltid skal vurderes om varsling vil kunne få betydning for domfeltes sikkerhet. Videre mener direktoratet at det bør kunne varsles i flere typer situasjoner enn det som ligger i dagens regelverk, for eksempel ved oppstart av soning, soningsoverføring til utlandet, dødsfall, deltakelse i media, og ved fremstilling i tilfeller hvor det er åpenbart at fornærmede vil kunne påtreffe domfelte.

Gjeldende regelverk søker både å ta hensyn til at fornærmede og etterlatte ikke skal utsettes for unødige påkjenninger, og samtidig støtte opp under domfeltes rehabilitering og tilbakeføring til samfunnet. For fornærmede og etterlatte vil det kunne være en stor påkjenning å påtreffe domfelte utenfor fengsel. Samtidig er det i samfunnets interesse at den domfelte rehabiliteres og tilbakeføres til samfunnet. Regelverket om straffegjennomføring bygger på prinsippet om en gradvis overgang fra fengsel til full frihet gjennom blant annet permisjoner og prøveløslatelse. En slik progresjon anses som avgjørende for en vellykket straffegjennomføring, og for at domfelte skal kunne tilpasse seg et lovlydig liv.

Utforming av regler om varsling reiser prinsipielle spørsmål om hvordan de ulike hensynene skal balanseres mot hverandre. At noen fornærmede ønsker mer utvidede rettigheter, betyr naturligvis ikke at det samme gjelder alle. Samtidig bør det ikke etableres rettigheter som rokker ved at straffegjennomføring primært er et offentlig anliggende, eller som det vil være for ressurskrevende å gjennomføre. Det kan være grunn til å gjennomgå de aktuelle reglene om varsling, men foreløpig prioriterer jeg annet viktig regelverksarbeid, herunder oppfølging av Sivilombudets særskilte melding fra 2019 om isolasjon i norske fengsler.

2. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om innføring av ordning med elektronisk kontroll (såkalt omvendt voldsalarm) ved brudd på besøksforbud.

Jeg ønsker gode ordninger som ivaretar fornærmedes behov og krav på beskyttelse. Tiltak som kan hindre vold mot barn og vold i nære relasjoner er høyt prioritert i regjeringen. Jeg deler derfor representantenes syn på at det bør innføres en hjemmel i norsk straffeprosess som gjør det mulig å ilegge elektronisk kontroll (såkalt omvendt voldsalarm) ved brudd på besøksforbud. Dette vil medføre at fornærmede kan få slik beskyttelse på et tidligere tidspunkt, uten å vente på at domstolene tar stilling til spørsmålet. Etter mitt skjønn er det riktig at ulemper knyttet til preventive tiltak bæres av den som er pålagt besøksforbudet, ikke den som besøksforbudet skal beskytte.

Et forslag om omvendt voldsalarm i disse sakene har som kjent vært på høring. Jeg er glad for at mange aktører har gitt viktige bidrag til det videre lovarbeidet. Som representantene viser til er omvendt voldsalarm etter sin art først og fremst et tiltak som skal sørge for at det underliggende besøksforbudet overholdes. Det er imidlertid et inngripende tiltak, som må balanseres opp mot hensynet til fornærmedes behov for trygghet og sikkerhet. Jeg må vurdere høringsinstansenes innspill nærmere før jeg kan komme tilbake til Stortinget med et lovforslag.

3. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om endring av vilkårene for bruk av evigvarende kontaktforbud slik at terskelen senkes og hensynet til ofre i større grad vektlegges.

Jeg deler naturligvis forslagsstillernes syn om at det ikke skal være fornærmedes ansvar å sørge for egen sikkerhet i tiden etter at domfelte løslatelses. Det er viktig at straffelovens regler om ileggelse av kontaktforbud er innrettet slik at fornærmedes beskyttelsesbehov blir ivare tatt på en god og effektiv måte.

Kontaktforbud er en straffereaksjon som ilegges av domstolene. Et kontaktforbud innebærer at den som har begått en straffbar handling, på nærmere vilkår kan forbys å oppholde seg i bestemte områder, eller å forfølge, besøke eller på annet vis kontakte en annen person. Lovbryteren kan også på bestemte vilkår forbys å oppholde seg i sitt eget hjem.

Ved visse alvorlige volds- og seksuallovbrudd mot barn har domstolene en selvstendig plikt til å vurdere om det bør ilegges kontaktforbud overfor barnet, uavhengig av om sakens aktører har nedlagt påstand om dette. Formålet er å sikre at kontaktforbud faktisk blir vurdert når noen domfelles for vold og overgrep mot barn, og på den måten bidra til bedre beskyttelse av barn mot nye straffbare handlinger i fremtiden, se Prop. 167 L (2016–2017) punkt 5.1 side 26.

Dagens ordning er at kontaktforbud som hovedregel skal ilegges for en bestemt tid inntil fem år. I alvorlige straffesaker kan imidlertid fornærmedes beskyttelsesbehov

vedvare over lang tid. Loven åpner derfor for at kontaktforbud kan ilegges på ubestemt tid dersom særlige grunner tilsier det. Unntaksregelen er myntet på straffbare forhold som er så alvorlige at et tidsbestemt kontaktforbud ikke anses tilstrekkelig, se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) punkt 30.1 side 456. Unntaket gjelder ikke ved forbud om opphold i eget hjem, som bare kan idømmes for en periode på maksimalt ett år.

Ordningen med kontaktforbud har til formål å beskytte fornærmede mot nye lovbrudd og ivareta fornærmedes trygghetsfølelse. Samtidig vil et kontaktforbud utgjøre et inngrep i bevegelsesfriheten til den forbudet retter seg mot. Bevegelsesfriheten er blant annet beskyttet av den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK), og en ordning med kontaktforbud må holde seg innenfor de rammene konvensjonen setter. Gjeldende regelverk bygger på en balansering av hensynet til den voldsutsattes behov for beskyttelse og domfeltes rettigheter.

Dagens regler gir allerede nokså vid adgang til å ilegge kontaktforbud, og det gjelder forholdsvis beskjedne begrensninger for den tidsmessige utstrekningen av kontaktforbudet. Som nevnt åpner straffeloven for å ilegge kontaktforbud på ubestemt tid i de mest alvorlige sakene. I tillegg er det i prinsippet ingen begrensninger på hvor mange kontaktforbud som kan ilegges etter hverandre – forutsatt at vilkårene fortsatt er oppfylt.

Et langvarig og tidsubestemt inngrep i bevegelsesfriheten er mer inngripende enn kortvarige bevegelsesrestriksjoner og stiller større krav til vekten av de hensynene som begrunner kontaktforbudet. Etter mitt syn er det derfor velbegrunnet at adgangen til å ilegge tidsubestemte kontaktforbud skal være forbeholdt de mest alvorlige straffesakene, slik som etter gjeldende rett. På denne bakgrunn mener jeg at det ikke er grunn til å endre vilkårene for bruk av tidsubestemte kontaktforbud nå. I stedet bør man søke å utnytte de mulighetene som allerede ligger i regelverket. En endring som forslagsstillerne legger opp til, vil under enhver omstendighet kreve en utredning av handlingsrommet etter våre menneskerettslige forpliktelser.

Med hilsen

Emilie Mehl